

บทที่ ๗

การวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหามาตรการเกี่ยวกับรัฐประหาร พ.ศ.๒๕๐๐

ความสำคัญของการรัฐประหาร พ.ศ.๒๕๐๐

จากการวิเคราะห์พื้นฐานและรายละเอียดเกี่ยวกับรัฐประหาร พ.ศ.๒๕๐๐ พอสรุปความสำคัญได้ดังนี้

๑. นับได้ว่าเป็นการสิ้นสุดบทบาททางการเมืองโดยเด็ดขาดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะเจ้าตำรับ "การปฏิวัติรัฐประหาร" และผู้ริเริ่ม "ระบบพรรคการเมือง" ภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช ๒๔๘๘
๒. การหมดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดบทบาทผู้นำทางการเมืองที่สืบเนื่องมาจาก "คณะราษฎร" โดยเด็ดขาด
๓. เป็นการสืบมรดก "ความเป็นผู้นำทางการเมือง" จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม มายังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำของ "คณะทหาร" ซึ่งนับได้ว่าเป็นกลุ่มการเมืองอันตรงปักษ์ยิ่ง
๔. หัวหน้าหรือผู้นำในการทำรัฐประหารไม่กล้าขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยทันทีที่รัฐประหารสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผล ๒ ประการคือ
 - ๔.๑. กลัวว่าประชาชนจะตำหนิติเตียน และมองในแง่ว่าทำการรัฐประหาร เพื่อการเถลิงอำนาจของตนและพรรคพวก
 - ๔.๒. มีความไม่แน่ใจว่าคนและคณะทหารจะได้รับการสนับสนุน และยินยอมมอบความชอบธรรมจากประชาชนให้เขาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศซึ่งก็เป็นจริงในเวลาต่อมา ดังจะเห็นได้จากผลของการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๐ กล่าวกันว่าได้สร้างความผิดหวังใ้บังเกิดแก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นอันมาก ที่ปรากฏว่าพรรคสหภูมิซึ่งเป็นพรรคของคณะทหารและอยู่ภายใต้การให้การสนับสนุนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับเลือกเข้าสภาเพียง ๔๕ ที่นั่ง จากที่นั่งทั้งหมด ๑๒๐ ที่นั่ง และที่สำคัญก็คือ ผู้สมัครพรรคสหภูมิที่สมัครในจังหวัดพระนครและธนบุรี อันเป็นเขตนครหลวงไม่ได้รับเลือกเลยแม้แต่คนเดียว โดยพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านได้รับเลือกแบบยกทีม ดังนั้นย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าประชาชนไม่ได้มอบความไว้วางใจ หรือแม้แต่จะสนับสนุนให้จอมพล

สฤณี ธีระวัช ในฐานะผู้นำของคณะกรรมการและพรรคการเมือง "สหภูมิ" เข้าเป็นรัฐบาลบริหารประเทศเลย

๕. การเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีการเลือกเฟ้นและใช้เหตุผลมากกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากคำวิจารณ์ของจอมพลสฤณี ธีระวัช เกี่ยวกับบุคคลในพรรครัฐบาลเก่าของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพรรคฝ่ายค้านของนายควง อภัยวงศ์ ว่าไม่แตกต่างกัน ถ้าได้อำนาจก็เลวพอ ๆ กัน จึงหันไปเลือกนายพจน์ สารสิน ซึ่งโดยเกณฑ์การวัด (Criteria) ของจอมพลสฤณี ธีระวัช ก็คือ "มีความซื่อสัตย์" หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็ต่อว่า "เป็นบุคคลประเภทมือสะอาด"

สำหรับปัญหาที่จอมพลสฤณี ธีระวัช กล่าวเกี่ยวกับนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นผู้นำของพรรคฝ่ายค้านนั้น อาจวินิจฉัยได้จากประวัติความเป็นมาทั้งในทางการเมืองและทุก ๆ ด้านของนายควง อภัยวงศ์ และจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถที่มีไปถึงคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ ภริยาของอดีตนายกรัฐมนตรีควง อภัยวงศ์ ภายหลังอสัญกรรมตอนหนึ่งว่า "... เพราะทราบกันดีว่า คุณควงเป็นคนดีมาก นึกถึงแต่ประโยชน์ของประเทศชาติเป็นใหญ่เสมอมา" รวมทั้งขอเขียนของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ซึ่งพากันกล่าวยกย่องว่านายควง อภัยวงศ์ เป็น

"บุรุษผู้ไม่เคยหวั่นไหวในทางการเมือง ใฝ่สร้างแบบแผนของระบอบประชาธิปไตย โดยไม่เกรงกลัวต่ออำนาจทางการเมืองทั้งล้มและเปิดเผย"

ส่วนที่เกี่ยวกับนายพจน์ สารสิน ขอเท็จจริงในเรื่องนี้พอวินิจฉัยได้ว่า เหตุผลที่แท้จริงอยู่ที่ว่าขณะนั้นนายพจน์ สารสิน เป็นบุคคลที่ต่างประเทศรู้จักและให้การรับรองในฐานะที่เป็นเลขาธิการ ส.ป.อ. สิ่งสำคัญเวลานั้นก็คือ กอนหนานันนายพจน์ สารสิน เคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ ดังนั้น รัฐบาลของคณะกรรมการภายใต้

^๑ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตรีควง อภัยวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า ๔๑ - ๑๖๐

^๒ เรื่องเดียวกัน, หนารองจากรูป

^๓ กู, สยามรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๑, ไทยรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๑, เกียรติศักดิ์, ฉบับวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๑, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ฉบับวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๑ และฉบับวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๑, The Bangkok Post, Sunday March 17, 1968

^๔ "เกียรติ" (สละ ลิขิตกุล), เรื่องของนายควง, (พระนคร : สำนักพิมพ์นิจประชา, ๒๕๑๓) หน้า ๑

การนำของนายพจน์ สารสิน ย่อมหวังได้เป็นอย่างมากว่าต่างประเทศจะให้การรับรอง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็ต้องว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คัดสินใจเลือกนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ก็เพราะหวังผลให้รัฐบาลภายหลังกองรัฐประหารที่ได้จัดตั้งขึ้นก่อนมีการเลือกตั้งนั้น ได้การรับรองจากนานาชาติ

๖. แนวคิดทางการเมืองของรัฐบาล เริ่มยอมรับและมองเห็นพลังการสนับสนุนของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "พลังของนิสิตนักศึกษา" ว่ามีความสำคัญ

๗. เป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นผลทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "ขวัญใจของประชาชน" ก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจทางการเมืองในเวลาต่อมา ในลักษณะเป็นผู้นำที่มีอำนาจควบคุมอย่างเด็ดขาดในการบริหารประเทศ

๘. เห็นได้ชัดว่าสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยได้เข้าสู่ยุคผู้นำที่มีลักษณะซู่ใจหรือที่เรียกว่า เป็นผู้นำประเภทไฮบารมีเป็นฐานแห่งอำนาจ ซึ่งนับว่าแตกต่างไปจากที่เป็นมาในอดีต รวมทั้งหลังการถึงอสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ และจอมพลถนอม กิตติขจร ได้สืบอำนาจแทนที่หาได้มีลักษณะดังกล่าวไม่ จึงนับได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำหรือหัวหน้ารัฐบาลที่มีอำนาจอันทรงพลังในการปกครองและบริหารประเทศเป็นอย่างยิ่ง

๙. เป็นการนำและเชิดชูฐานะของพระมหากษัตริย์ให้กลับขึ้นสู่ความรุ่งโรจน์ (Prestige) อีกครั้ง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ฐานะของพระมหากษัตริย์ไทยนับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ และตลอดมาจนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันก่อนรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ อยู่ในลักษณะที่ตกต่ำและหมดความสำคัญลงไปอย่างเห็นได้ชัด ตลอดจนสถาบันพระมหากษัตริย์ก็สูญสิ้นคลอนจนแทบจะทรงอยู่ต่อไปไม่ได้ และโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นี้เองที่เป็นผู้นำส่วนนำฐานะของพระมหากษัตริย์ให้กลับสู่ความรุ่งโรจน์อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้อาจจะไม่ได้ทำด้วยความตั้งใจให้เกิดสภาพการณ์ตามขอเท็จจริงดังกล่าว แต่น่าจะเป็นผลพลอยได้อันเกิดจากการพยายามขึ้นสู่

อำนาจเพื่อให้ประชาชนเกิดการยอมรับภายหลังรัฐประหาร โดยอาจเอา "ความชอบธรรมที่
 คนได้รับจากพระมหากษัตริย์" ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ให้มีพระบรมราชโองการภายหลังรัฐประหาร
 พ.ศ.๒๕๐๐ แต่งตั้งให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น "ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร" และความสำคัญ
 ของพระบรมราชโองการฉบับนี้อยู่ที่ตรงที่ว่า เป็นพระบรมราชโองการฉบับแรกที่ไม่ต้องมีผู้ลงนาม
 รับสนองพระบรมราชโองการ

๑๐. ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การหมดความสำคัญและการสิ้นยุคของ
 ลัทธิรัฐสภานิยม (Parliamentarism) หรือ ระบอบหรือ ด้ทธิรัฐธรรมนุญ (Constitutional-
 ism) ในเวลาต่อมา

๑๑ เป็นการทิ้งช่องว่างควยเวลาเพียงเล็กน้อย เพื่อคณะทหารจะได้เข้า
 สืบครองอำนาจบริหารประเทศต่อไปโดย

๑๑.๑. หารูปแบบของรัฐธรรมนุญที่จะเปิดทางให้ทหารสามารถเข้า
 ครอบงำนาจทางการเมืองได้โดยไม่ต้องอาศัยการเลือกตั้ง

๑๑.๒ เป็นการสืบมรดกอำนาจทางการเมือง จากบุคคลหนึ่งไปยัง
 อีกบุคคลหนึ่งอย่างเห็นได้ชัดในเวลาต่อมา ภายหลังอสังกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

๕ ระคม วงษนอม, "อุคมการทางการเมืองของทหารไทย" รัฐศาสตร์นิเทศ, (ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓
 กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๕), หน้า ๙๔ กล่าววว่า " โดยเฉพาะในแง่ของการสนับสนุน
 จากประชาชนในการกระทำของคณในอนาคค เพื่อที่จะไม่มีใครกล้าคัดค้าน เราจะพบ
 ว่าการที่รัฐบาลทหารพยายามสร้างความมั่นคงให้กับอำนาจของตนนั้นจะใช้ทั้งวิธีที่ชอบ
 ธรรมถูกต้องและวิธีที่ไม่ชอบธรรม ตัวอย่างเช่น โดยวิธีการทางรัฐธรรมนุญ โดยการ
 ประกาศรัฐธรรมนุญชั่วคราว ทิดสินบนสมาชิกสภา (ที่ยังมีปฏิกริยาต่อต้าน) ร้องเรียน
 ต่อคณทั้งประเทศว่า มคิมหาชนตองการให้คณทำเช่นนั้นเช่นนี้ (Riggs, Fred W.,
 op.cit., pp.165 - 166; Vella, Walter F., The Impact of the
 West on Government in Thailand, (Berkley and Los Angeles,
 California : University of California Press, 1955), pp.386 - 387)

ผลสุดท้ายก็คือการรัฐประหารหรือยึดอำนาจกลายเป็นสิ่งถูกต้องได้รับการยอมรับ และ
 กลายเป็นสิ่งเหมาะสมยิ่งงามไปในที่สุด "

รัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ มีความจำเป็นและเป็นทางออกทางเดียวสำหรับวิกฤติการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น

ซึ่งอาจพิจารณาความจริงข้อนี้ได้จาก

ก. ทางด้านประชาชน มีเหตุผลที่เนื่องมาจากการที่ประชาชนไม่อาจจัดการให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาออกไปได้ควมมาตรการตามวิถีทางประชาธิปไตย ดังได้กล่าวมาแล้วว่า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐบาลที่ไม่อยู่ในความนิยมของประชาชน โดยมีสาเหตุจากการเป็นรัฐบาลที่มีประวัติความเป็นมาไม่งดงามในอดีตและเมื่อก้าวขึ้นสู่อำนาจอีกครั้งในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ตนและพรรคพวกบางคนรอดพ้นจากการตองถูกฝ่ายสัมพันธมิตรนำตัวไปขึ้นศาลฐานเป็นอาชญากรสงครามมาได้ ก็เพราะความสามารถของ คร. ปรีดี พนมยงค์ และรัฐบาลอันมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้ช่วยแก้ไขให้การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยโดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี กับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งได้แก่อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น เป็นโมฆะใช้การไม่ได้ไป ก็โดยการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ และต่อมาก็ดำเนินการบังคับรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยมีที่มาจากการเลือกตั้งให้ลาออกเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ หลังจากนั้น ตลอดเวลาที่ครองอำนาจจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หาได้เปลี่ยนวิธีการบริหารประเทศไม่ เคยยึดหลักการที่วาทย์ "การใช้กำลังอำนาจ" ในอดีต มาในสมัยหลังนี้ก็ยังใช้อยู่ ตลอดจน "ทหาร" และ "ส.ส. ประเภทที่ ๒" ก็ยังคงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเป็นฐานอำนาจของรัฐบาล และประการสำคัญยังคงมีพฤติการณ์บริหารประเทศไปในทางตรงกันข้ามกับความต้องการของประชาชน มีข้อบกพร่องและขาดความรับผิดชอบ ซึ่งถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้นย่อมจะเกิดภัยอันใหญ่หลวงแก่ประเทศไทยได้ ดังนั้นประชาชนทั้งประเทศจึงแสดงความปรารถนาที่จะได้เห็นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกไปคามวิถีทางรัฐธรรมนูญ นั่นก็คือโดย "การเลือกตั้ง" แต่ในความเป็นจริงควยกล

๖ นับว่าเป็นกลไกสำคัญประจุกหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยประการหนึ่งใน ๒ ประการตามทัศนะของ ดร. กมล สมิวีเชียร ที่กล่าวว่า "หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย มี ๒ ประการคือ ๑. ผู้ปกครองต้องได้รับความนิย (Consent) ของผู้ถูกปกครอง และ ๒. ผู้ถูกปกครองสามารถเปลี่ยนผู้ปกครองได้ตามวิถีทางแห่งกฎหมาย" ดร. กมล สมิวีเชียร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๑

วิธีการเมืองของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในทุกยุคทุกสมัยแห่งการเลือกตั้ง ได้ใช้วิธีการ "ให้ทหารเดินแถวไปลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครฝ่ายรัฐบาล" ซึ่งเพื่อประกอบเข้ากับการใช้อิทธิพลและฉ้อโกงเสียงประชาชน รวมทั้ง "พลรม" และ "ไฟไฟ" รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังคงเป็นรัฐบาลอยู่ต่อไป

แต่โอกาสเปิดให้กับประชาชน ในเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับจากการไปทัศนajariประเทศทางตะวันตก มีประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เป็นต้น และได้นำกิจกรรมทางการเมือง เช่น "ไฮคปาร์ค" และ สัมภาษณ์สื่อมวลชน มาให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่า "ต่อไปนี้ เราจะประชาธิปไตยกันละ" และพร้อมกันนั้นในไม่ช้าก็ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง ก็ในเมื่อรัฐบาลเปิดโอกาสให้เล่น "เกมส์การเมือง" ภายใต้วิถีทางประชาธิปไตย นักการเมืองฝ่ายค้านมีนายควง อภัยวงศ์ และพรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้นำ ย่อมสบายใจและมั่นใจได้ว่า "เป็นวิถีทางที่จะขับไล่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกไปได้ด้วยการเลือกตั้งครั้ง (๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐)" ทางด้านประชาชนก็มีการตื่นตัวทางการเมือง และเมื่อได้เรียนรู้เรื่องราวทางการเมืองด้วยการฟังไฮคปาร์คบ้าง ด้วยการเล่าสู่กันฟังบ้าง และจากการอ่านหนังสือพิมพ์บ้าง ประชาชนก็พากันยอมรับและเห็นความสำคัญว่า "การเลือกตั้ง เป็นสิทธิและความชอบธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย ที่ประชาชนพึงจะใช้เป็นมาตรการในการควบคุมการเข้าออกของรัฐบาล" ดังนั้น เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้เป็นรัฐบาลที่ยึดหลักบริหารประเทศเพื่อประชาชน ประชาชนก็ไม่ควรจะต้องลงคะแนนเสียงให้ และพร้อมกันนั้นก็หันไปให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ในทุก ๆ ครั้งและทุก ๆ แห่งหนที่ไปหาเสียงด้วยจำนวนเป็นหมื่นเป็นแสน ซึ่งสภาพการณ์ทางการเมืองดังกล่าวอาจถือได้ว่า เป็นการแสดงออกของประชาชนในรูปของ "ประชามติ" เพื่อสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ให้ได้รับเลือกเข้ามาเป็นรัฐบาลในการเลือกตั้ง แต่ผิดคาด เมื่อประชาชนต้องประสบกับปัญหา "รัฐบาลโกงการเลือกตั้ง" ประชามติเปลี่ยนรัฐบาลด้วยการเลือกตั้งก็หมดโอกาส และแม้จะได้มีการเดินขบวนแสดงประชามติของบรรดานิสิตนักศึกษา และประชาชนจำนวนกว่าแสนคนประท้วงการเลือกตั้งสกปรกแต่ก็ไม่ได้ผล

ภายใต้วิถีทางประชาธิปไตยได้มีการพยายามอีกครั้งในรัฐสภา ด้วยการร่วมมือ

๑) จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวเมื่อวันเดินทางกลับจากการทัศนajariประเทศทางตะวันตก

และพนักงานกำลังของกลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคสห-
 ภูมิ เพื่อล้มรัฐบาลควายการเปิดอภิปรายทั่วไป แต่ควายการใช้เล่ห์เหลี่ยมและอิทธิพลของรัฐบาล
 บีบ ส.ส.บางคน ทำให้เสียงของ ส.ส.ผู้เสนอญัตติมีเพียง ๓๕ เสียง ไม่เพียงพอที่จะเปิดการ
 อภิปรายฯ ตามมาตรา ๗๖ แบบมีการลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐบาลทั้งคณะหรือเป็นรายบุคคล
 ใดของลาออกไป ซึ่งต้องมีผู้เสนอ ๕๖ เสียง แต่กระนั้นการหันไปเปิดอภิปรายตามมาตรา ๗๕
 แบบไม่มีการลงมติก็นำให้รัฐบาลต้องเสียหาย เพราะฝ่ายค้านได้ตีแผ่ข้อบกพร่องนานาประการของ
 รัฐบาล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ไม่ได้ถือเป็นเหตุผลที่จะต้องลาออกตามมารยาททางการเมือง
 กระนั้นประชาชนก็หาได้ท้อแท้หมกมุ่นใจไม่ แต่ได้พยายามต่อไป และด้วยความร่วมมือของสมา-
 ชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหาร ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ซึ่งประชาชนพร้อมใจกัน
 มอบภาระให้ดำเนินการเรียกร้องให้รัฐบาลลาออก ซึ่งก็คงไม่เป็นผล

เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนจึงได้พร้อมใจกันแสดงประชามติ เมื่อตอนค่ำของวันที่
 ๑๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ เรียกร้องให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารดำเนินการควย
 มทศ.การเกิดขาด ขั้ไล้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกไปควยการใช้กำลังและนั่นก็คือ
 ที่มาของรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐

ข. ทางด้านคณะทหาร มีเหตุผลอันเนื่องด้วยคณะทหารได้ตระหนักและแน่ใจ
 แล้วว่า "รัฐประหารเป็นหนทางแห่งความอยู่รอดเพียงประการเดียว" จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
 และคณะทหารตระหนักอยู่ตลอดเวลาที่ได้แสดงบทบาทในทางการเมือง เพื่อสง่างามภารกิจที่ประชา-
 ชนเป็นผู้มอบให้จัดการกับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และในขณะเดียวกันก็เพื่อป้องกันผลประ-
 โยชน์ทั้งทางการเมืองและส่วนคนที่ถูกฝ่ายรัฐบาลคุกคามอย่างรุนแรง จนเกือบจะถึงขั้นเป็นอันตราย
 เพราะ "ภัยทางการเมือง" ว่าใดไกลมาตรา ๑๑๓ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเข้าไปทุกขณะ แต่
 ก็ปล่อยใจควยการคิดว่า "การกระทำในครั้งนี้ของสมาชิกประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหาร เป็นการกำหนด
 ประชาชน" และข้อที่แน่ ๆ ก็คือ นอกจากจะมีกองทัพบกหนุ่นหลังอยู่แล้ว ก็ยังมีสมาชิกคณะทหารฝ่าย
 ทหารอากาศและฝ่ายทหารเรือซึ่งคุมกำลังสำคัญ ๆ ไว้ ที่สำคัญก็คือมี "มหาชน" คอยให้การสนับสนุน
 ตลอดจนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงมีพระราชดำริเห็นชอบที่จะให้ดำเนินการแก้ไข
 สถานการณ์ของบ้านเมือง ความที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กราบบังคมทูลขอพระราชทาน ดังนั้น เมื่อ
 ใต้รับรายงานจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบราชการลับของคณะทหารจนเป็นที่แน่ชัดว่า "ฝ่ายรัฐบาลตัดสินใจ

จะดำเนินการจับกุมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะทหาร ในคืนวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เวลา ๐๓.๐๐ น." จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ตัดสินใจใช้กำลังเข้าปฏิบัติการยึดอำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อเวลา ๒๓.๐๐ น.

และควยเหตุนี้ "การเกิดรัฐประหาร" ในครั้งนี้ จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ มีเหตุผล ความจำเป็น และเป็นไปตามความคาดหมายของบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายในวงการเมือง รวมทั้งประชาชนเป็นส่วนรวมควย

นิสิตนักศึกษา - พลังทางการเมืองใหม่

การเดินขบวน (Demonstration) ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนบางส่วน ภายหลังจากเลือกตั้งสกปรกเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ อันเนื่องมาจากมีความไม่พอใจพฤติกรรมและการกระทำหลาย ๆ อย่างของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเวลานั้น ใ้ก่อให้เกิดผลบางประการคือ

๑. เป็นชนวนนำไปสู่การเกิดรัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยจะเห็นได้จากปฏิกริยาลูกโซ่ต่อเนื่องจากการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาก็คือ การผลักดันโดยสภาพการเมืองทางการเมืองที่อำนวยการให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้นำคณะทหารกลายเป็น "ขวัญใจประชาชน" ไป ต่อมาวิฤติการเมืองทางการเมืองได้เกิดขึ้น โดยแบ่งกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมือง ออกเป็น ๒ ฝ่าย มีการเตรียมการเพื่อหักโค่นอำนาจกันและกันขึ้น และเมื่อประชาชนได้เรียกร้องให้ความไว้วางใจแก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ บ้านพักสี่เสา เทเวศม์ ในรูปของ "มคิมหาชน" ให้เป็นผู้นำในการแก้ไขสถานการณ์บ้านเมือง การรัฐประหารครั้งสำคัญจึงได้เกิดขึ้น

๒. ถือได้ว่าเป็นจุดตั้งต้นของ "พลังทางการเมืองใหม่" คือพลังนิสิตนักศึกษา ซึ่งมีประชาชนคอยให้การสนับสนุนและร่วมมือ

ความสำคัญประการหลังนี้ รัฐบาลและตัวผู้นำทางการเมืองในเวลานั้น และต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้มองเห็นความสำคัญและยอมรับว่า นิสิต

นักศึกษาเป็นพลังทางการเมือง^{๑๐} ใหม่ และได้แสดงออกให้เห็นอย่างเด่นชัด โดยการส่งบุคคลสำคัญของคณะทหารภายหลังการรัฐประหาร และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว เข้าไปควบคุมกิจการของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อาทิเช่น พลเอกถนอม กิตติขจร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพลโทประภาส จารุเสถียร เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ดังนั้น จึงเท่ากับว่ามหาวิทยาลัยและนิสิตนักศึกษาได้ตกอยู่ใต้อาการควบคุมทางความคิดของรัฐบาลและการเมือง โอกาสที่จะพัฒนา "พลังการเมืองใหม่" ของนิสิตนักศึกษาจึงได้หยุดชะงักและขาดช่วงแห่งความสำคัญไปอย่างน่าเสียดาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประสบการณ์ในการรวมกลุ่มกำลังคนจนถึงขั้นเป็นการเคลื่อนไหวใหญ่ ๆ ของนิสิตนักศึกษา ยังไม่เคยเกิดขึ้นในเวลานั้น

อย่างไรก็ตาม พลังนิสิตนักศึกษาก็ได้กลับมามีบทบาทให้เห็นอย่างเด่นชัดอีกครั้งในช่วงเวลา ๑๖ ปี หลังจากนั้น ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ กรณีการเดินขบวนของนิสิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยการสนับสนุนของนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาลัยวิชาการศึกษา) และสาขา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ตลอดจนมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคบางแห่ง และรวมทั้งการสนับสนุนของอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีส่วนรวมเกือบทุกทางความกึกก้องมาก และที่สำคัญก็คือ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ภายใต้การนำของนายธีรยุทธ บุญมี

^{๑๐} อันที่จริงแล้ว "พลังนิสิตนักศึกษา" มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมือง (Political Development) เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า "The May Fourth Movement" ในประเทศจีน เป็นต้น ดู, Tso - Tsung, Chow The May Fourth Movement, (Cambridge, Mass., : Harvard University Press, 1960), pp. 92 - 120 สำหรับในประเทศไทยนิสิตนักศึกษาได้มีการแสดงออกหลายครั้ง คุรายละเอียดยุคใน, สมาน สุวรรณโชติ, ประวัติการต่อสู้ของนักศึกษาธรรมศาสตร์และการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๑๗), ๘๖ หน้า สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย" รัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๑ - ๓๑ และ, Prizzia, Ross and Sinsawasdi, Narong Thailand : Student Activism and Political Change, (Bangkok : Doung Kamol Press, 1974), pp. 16 - 44

วศ.บ. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำที่มีความสามารถ ร่วมกับผู้นำคนอื่น ๆ "นิสิตนักศึกษา - พลังทางการเมืองใหม่" จึงได้มีบทบาทขึ้นอีกครั้ง และจุดสุดยอดของพลังทางการเมืองใหม่นี้ จะเห็นได้จากเหตุการณ์ "วันมหาวิปโยค - ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖" ซึ่งเป็นวิกฤติการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์แรกเพียงไม่ถึง ๔ เดือน แต่จากประสบการณ์อันมีค่าที่ได้รับในครั้งนั้นก็คือ "การเรียนรู้วิธีการระดมกำลังคนในรูปของขบวนการ" ดังนั้น ขบวนการทางการเมืองเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพื่อความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย จึงได้เกิดขึ้นและบรรลุความสำเร็จ แม้จะต้องสละชีวิตเป็น "ชาติพลี" ไปบ้างแต่ก็ได้สร้างชื่อเสียงและเกียรติคุณให้แก่ นิสิตนักศึกษาและประชาชน โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของนักเรียน และเฉพาะอย่างยิ่งคือ "นักเรียนอาชีวศึกษา" ได้ปรากฏต่อสายตาของประชาชนชาวไทย และชาวต่างประเทศ ให้ได้ตระหนักและยอมรับในความสามารถอันเกิดจากความสามัคคีสมานฉันท์ (Solidarity) ในการเสียสละสำหรับการกระทำในครั้งนี้

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ ก็ได้พูดถึงบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษา พลังทางการเมืองใหม่ สำหรับเหตุการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันไว้ตอนหนึ่งว่า

" เมื่อไม่มีฝ่ายนิติบัญญัติจากประชาชน ก็ยากนักที่จะขาดความสมคูลย์ทางอำนาจธิปไตย หรือทางด้านการเมือง ชนชาติมันจะไม่ยอมให้เป็นอย่างนั้น ... นักเรียน นิสิตนักศึกษานั้นเองที่ชนชาติ (แห่งความสำนึกถึงบ้านเมือง) ปลูกเราให้เด็กไทยก้าวขึ้นมารับผิดชอบต่อประเทศชาติแทน "

ในทำนองเดียวกัน เมื่อคนไทยถูกกดขี่จนไม่อาจมีประชาธิปไตยขึ้นมาอย่างประชาชนในนานอื่นเมืองอื่น ชนชาติก็ไม่ยอมให้ทุกคนเช่นเดียวกัน ... นักเรียน นิสิตนักศึกษานั้นเอง เป็นผู้แสดงประชาธิปไตยในนามของคนไทยทั้งมวล "

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการตัดสินใจภายหลังการเลือกตั้ง ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๐

คงได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่า การเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็น "ขวัญใจประชาชน" และการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นผู้ทรงอิทธิพลที่สุดในทางการเมืองไทยเวลานั้น

^{๑๑} นเรศ นโรปกรณ์, "เขียน เขียน เขียน เขียน" สยามรัฐรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๑ มกราคม

ขณะเดียวกันถ้าจะพิจารณาว่า "การให้ความไว้วางใจของประชาชน" ตลอดจน "พระราชดำริเห็นชอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" ที่มีต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งถือได้ว่า "เป็นการมอบอำนาจให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารกลาย ๆ" จะเป็นการมอบ "การเป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ" ด้วยความเห็นชอบและยินยอม มอบความชอบธรรมแห่งอำนาจของประชาชนคนไทยทั้งชาติด้วยหรือไม่ ?

จากเหตุการณ์ที่โคปรวมแล้วทั้งหมด พอจะวินิจฉัยแ่งคิดตั้งกล่าว และสรุปลงความเห็นได้ว่า

๑. ประชาชนมอบอำนาจและความไว้วางใจแก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยแสดงออกมาในรูปของการเดินขบวนแสดงความไม่พอใจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังการเลือกตั้งเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ พร้อมกับสนับสนุนและเรียกร้องให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำในการแก้ไขสถานการณ์บ้านเมือง และจัดการขับไล่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกไปในเวลาต่อมา ตลอดจนได้มีพระราชดำริเห็นชอบการกระทำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจริง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมของประชาชนและประเทศชาติ

๒. ในขณะเดียวกัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเข้าใจและเชื่อมั่นว่า ประชาชนได้มอบอำนาจในการปกครองประเทศ (ในทางพฤตินัย) ให้แก่ตนโดยเด็ดขาด ทั้งโดยการมองดูไปว่า การเดินขบวนและการเรียกร้องให้ตนเป็นผู้นำของประชาชนในครั้งนั้น เท่ากับเป็นการมอบอำนาจให้เสมือนการมอบพระราชอำนาจในการปกครองบริหารประเทศ ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมอบให้แก่คณะราษฎร ภายหลังจากปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ดังนั้นข้อขัดแย้งอันเนื่องมาจากมีความเข้าใจในขั้นพื้นฐานที่แตกต่างกันจึงได้เกิดขึ้น และความจริงข้อนี้ก็ได้ปรากฏออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด ทั้งนี้โดยการแสดงออกของประชาชนเป็นส่วนรวม นั่นคือ ในกรณีที่มีการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้สนับสนุนพรรคสหภูมิโดยมีนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค ก็ไม่ได้แสดงตัวเขาสมัครรับการเลือกตั้งในฐานะผู้นำพรรคการเมือง ในเมื่อมีเจตนาจะเล่นการเมือง เหมือนผู้นำพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมา ซึ่งโดยมารยาททางการเมืองถือว่ามีควมสำคัญ เพราะเท่ากับเป็นการแสดงตัวในทางการเมือง เพื่อขอความไว้วางใจและการสนับสนุนจากประชาชนโดยตรง เมื่อเป็นเช่นนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารจึงได้ประจักษ์แก่ตาตนเอง

เมื่อผลของการเลือกตั้งในครั้งนั้นออกมาในรูปที่พรรคสหภูมิ ซึ่งผู้สมัครในนามของพรรคประกอบไปด้วยบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะทหาร ได้รับเลือกเพียง ๔๕ ที่นั่ง จากทั้งหมด ๑๖๐ ที่นั่ง และโดยที่ผู้สมัครของพรรคที่สมัครเข้าแข่งขันในจังหวัดพระนครและธนบุรีอันเป็นเขตนครหลวงของประเทศ ไม่ได้รับเลือกจากประชาชนเลยแม้แต่คนเดียว เป็น ๒ ประการว่า

๑. ความเข้าใจที่ว่าประชาชนมอบอำนาจในการปกครองประเทศให้แก่ตน ในฐานะผู้นำโดยเด็ดขาดนั้น นับได้ว่าเป็นความเข้าใจผิดและคลาดเคลื่อน ไม่ตรงกับความคิดความต้องการของประชาชนเป็นส่วนตัว

๒. เมื่อเป็นดังนี้ทางเลือกก็มีเพียง ๒ ทางคือ

๒.๑ ล้างมือจากวงการเมือง เพื่อให้ประชาชนเห็นความจริงใจในการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ว่าเป็นการกระทำที่เสียสละเพื่อผลประโยชน์ของชาติเป็นส่วนตัว และเพื่อที่จะได้มีความรู้สึกผิดใจในวิกรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารในครั้งนั้นไปนานเท่านาน

๒.๒ ครอบอำนาจทางการเมืองต่อไป แต่หาช่องทางเล่นการเมืองทางอื่น ซึ่งมีใช้โดยอาศัยการเมืองระบบพรรค และโดยการเลือกตั้งตามวิถีทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย

และที่สุด เราก็คงได้ประจักษ์แล้วว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำของคณะทหารได้ตัดสินใจเลือกเอาทางออกในประการหลัง ดังนั้น ผลสะท้อนที่ตามมาคือ การเมืองของไทยจึงได้มีสภาพตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากมีวิวัฒนาการทางการเมืองในลักษณะที่เต็มไปด้วยสิ่งที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นต่อการพัฒนาการเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตย คือมีสภาพของการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างลุ่ม ๆ คอน ๆ กล่าวคือมีลักษณะเป็นการเริ่มต้นพัฒนาทางการเมือง ระยะต้นก็มีท่าทีว่าจะเป็นไปได้ในทางที่ดี และเป็นการเอื้อต่อการปกครองประชาธิปไตย แต่แล้วก็ต้องหยุดชะงักด้วยวิกฤติการณ์ ซึ่งได้แก่การเกิดปฏิวัติรัฐประหารหรือเข้ายึดอำนาจการปกครองโดยทหาร จากนั้นการเมืองของไทยก็มีสภาพถอยหลังเข้าคลอง ควบคู่การยุบเลิกพรรคการเมืองอันเป็นกลไกทางการเมืองที่สำคัญสำหรับระบอบการปกครองประชาธิปไตย ห้ามมีการชุมนุมทางการเมืองเกิน ๕ คน และที่รุนแรงกว่านั้นก็คือ มีการยุบสภาและงดการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นเวลายาวนานเกือบ ๑๐ ปี เป็นต้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนทางการเมืองในลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือทำให้หนักการเมืองฝ่ายพลเรือนขาดประสบการณ์และไม่มีการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับประเทศชาติในทางการเมือง

ต่อมาเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองครั้งใหม่แล้วก็เริ่มพัฒนาประชาธิปไตยกันใหม่ดังที่กำลังทำกันอยู่ในขณะนี้ ซึ่งโดยสภาพเช่นนี้มันเป็นภัยต่อระบอบการปกครองประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะได้ก่อให้เกิดความเบื่อบานปลายต่อสภาพการปกครอง ที่เป็นอยู่ด้วยการมีความเสื่อมโทรมทางการเมืองเกิดขึ้นตลอดเวลาค้างแล้วครั้งแล้วครั้งเล่า จนกลายเป็นความเคยชินซึ่งจะนำไปสู่ความเฉยเมยในทางการเมือง และขาดความศรัทธาในอุดมการประชาธิปไตยให้บังเกิดแก่ประชาชนของประเทศไปในที่สุด

คณะทหารกลายเป็นองค์กรอิทธิพลทางการเมืองต่อไป

ก่อนหน้ารัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ ในสภาพการณ์ทางการเมืองของไทย "กลุ่มทหาร (military group) เป็นกลุ่มการเมืองผู้ทรงอิทธิพลอย่างไร ภายหลังก็เป็นเช่นเดียวกัน หรืออาจจะกล่าววาทังกว้างกว่าได้ สำหรับปัจจัยที่ทำให้ "คณะทหารกลายเป็นองค์กรอิทธิพลทางการเมือง" ของประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา (Developing country) ได้มีผู้เขียนอธิบายไว้ว่า

" ในประเทศที่ด้อยพัฒนา ทหารมักจะเข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมืองทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่ทหารเป็นองค์กรทางการเมืองที่มีความเข้มแข็ง และมีพลังมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มของประชาชนอื่น ๆ ขาดความสนใจทางการเมืองหรือบางกลุ่มอาจมีความสนใจ แต่ไม่สามารถรวมกันเป็นกลุ่มที่มีพลังเข้มแข็งเหมือนกลุ่มทหารได้ ภัยเหตุนี้ถ้าหากทหารมีความประสงค์ที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวทางการเมืองเมื่อใด ก็มักประสบผลสำเร็จได้โดยง่าย "

^{๑๒} ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "บทบาทของทหารกับการพัฒนาทางการเมือง" การเมืองและการปกครอง, ธรรมดา ทองธรรมชาติ, (ผู้รวบรวม), คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓ หน้า ๒๕๖, กุ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕ - ๒๒๒, จันทรฉาย ภักธธิคม, "บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศที่ด้อยหรือกำลังพัฒนา" การปฏิวัติยังไม่สิ้น, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๖ หน้า ๒๕ - ๓๔, โคทม อารียา, "ประเทศไทยและทหาร" มหาวิทยาลัย, สโมสรนิสิตเกาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖ (ไม่มีเลขหน้า) และ ระดม วงษ์น้อย, เรื่องเดิม, หน้า ๖๐ - ๘๔

แต่อย่างไรก็ตาม บทบาททางการเมืองของทหาร^{๑๓} สำหรับการเมืองไทย ก็จะไม่มียุทธการพัฒนาทางการเมืองแต่ทางเคี้ยวคังโคกแล้วตั้งแต่คนไม่ เพราะในบาง ครั้งสภาพการณ์ของบ้านเมืองก็เอื้ออำนวยและมีความจำเป็นทางการเมืองบางประการ ทำให้ ทหารต้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเมือง โดยช่วยแก้ไขวิกฤติการณ์ทางการเมือง เช่น กรณีการเกิดรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ แต่ขอฝึกผลลาคของทหารก็คือ เมื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเมือง โดยสามารถ รักษาสถานการณบ้านเมืองให้เข้าสู่ภาวะปรกติได้แล้ว หรือได้ร่วมในการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ เช่น ทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ให้ดีขึ้นแล้ว หายอคินอำนาจการปกครองให้ประชาชน โดยรัฐบาลพลเรือนที่ได้รับการเลือกตั้งขึ้นมาด้วยความเห็นชอบของประชาชนและเป็นการถูกต้อง ตามกฎหมาย และวิถีทางประชาธิปไตย เยี่ยงประเทศที่เจริญแล้วไม่กลับจะเหลิงในอำนาจที่คณ ของคนพืงมีพืงเป็น คลอคจนหลาลูทางที่จะให้คนและพรรคพวกได้เสวยอำนาจไปไค้นานเท่านาน และกลายเป็นการปกครองแบบคณาธิปไตยทหาร (military oligarchy) ไป ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลร้ายต่อการพัฒนาทางการเมือง ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ประเทศไทย ได้ประสบอยู่นานมาแล้ว และจนกระทั่ง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

การเล่นการเมืองแบบใหม่ - ลมสภา

เมื่อการก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองสุดยอคคือ การเป็นผู้นำในการบริหาร ประเทศในฐานะหัวหน้าคณะรัฐบาล ไม่อาจจะได้มาด้วยการเลือกตั้งตามวิถีทางประชาธิปไตย ซึ่ง มีขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงตกลงใจครองอำนาจทางการเมืองต่อไปโดยการตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้น คือ "พรรคชาติสังคมน" เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกจากพรรคอื่น ๆ และพรรคสหภูมิ รวม

^{๑๓} ลีชิต ชีรเวทิน, "การเมืองไทยกับประชาธิปไตย" รัฐศาสตร์, (ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ มีนาคม - เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖), หน้า ๑๔ บันทึกว่า "ในระยะเวลา ๔๑ ปีที่ผ่านมาหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ ทหารปกครองประเทศ ๓๗ ปี (ดูตารางประกอบใน David A. Wilson, op.cit., p.139) พลเรือนมีโอกาสปกครองกิด ๆ กันเป็นระยะเวลา ๔ ปี ในโอกาสเดียว คือ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๒๔๘๙) "

ทั้งคู่ไม่สังกัดพรรคการเมืองใดเข้าด้วยกัน และมอบให้พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี สำหรับ เหตุการณ์ในตอนนี้ได้มีผู้กล่าวถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้ตอนหนึ่งว่า

"...เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ไม่ต้องพิสูจน์กันต่อไปอีกกระมังว่า อิทธิพลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลุ่มอยู่ทั้งในทางทหาร และในทางการเมือง ดังนั้นเขาจึงจับ ใครต่อใครไปเช็ดใหญ่สักคนละพักก่อน แล้วเขาก็สะกิดให้ลงมาให้ พร้อมกับกล่าวว่า "

"แกแสดงไม่ค่อยถึงบท ฉันทเองมันถึงจะถึงใจพระเดชพระคุณ ..."

และหลังจากหอคระยะเวลาเพื่อศึกษาสถานการณ์เมืองทั้งในประเทศและต่าง ประเทศ ด้วยการไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลวอเทอร์รีค ประเทศสหรัฐอเมริกา แล้วจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้คิดคิดเสียด หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเบิร์น ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ กับนายฉัตร คอมนันท์ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และลูทางสำหรับ "การเล่นการเมืองแบบใหม่ - ลมสภา" ซึ่งวิธีดำเนินการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภายหลังจากที่ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑ เวลา ๐๘.๐๐ น. มีเป็นขั้นตอนดังนี้

๑. นำคณะทหารโดยมีพลโทถนอม กิตติขจร เป็นรองหัวหน้าคณะปฏิวัติ ทำการปฏิวัติรัฐบาลของพลโทถนอม กิตติขจร ที่ได้ขอลาออกก่อนหน้าในวันเดียวกันนั้น เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑
๒. ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕ ทั้งนี้เป็นไปตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓^{๑๖} และให้ถือ เป็นการสิ้นสุดวาระของรัฐสภา^{๑๗} และสมาชิกด้วย
๓. สั่งเลิกพรรคการเมืองโดยเด็ดขาด ทั้งนี้ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๘

^{๑๔} เสน่ห์ ศรีมงคล, การเมืองเรื่องนายกา, (กรุงเทพฯสมานกร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศึกษาสัมพันธ์, ๒๕๑๗), หน้า ๕๔๖

^{๑๕} อจศักดิ์ ถางสว่าง, ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, เรื่องเดิม, หน้า ๖๖

^{๑๖} ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๕, ตอนที่ ๕๐ (ฉบับพิเศษ), หน้า ๗ - ๘

^{๑๗} มาตรา ๕๐ (๑) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕

โดยให้เหตุผลว่า "สถานการณ์บ้านเมืองไทยไม่สมควรจะมีพรรคการเมือง" และสำหรับคำประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓^{๑๕} ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า ๕ คน

๔. โค้ดแถลงตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๑^{๒๐} ว่าจะตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดยให้ทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติ ตลอดระยะเวลาที่ยังร่างรัฐธรรมนูญยังไม่แล้วเสร็จถวาย

๕. การร่างรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างฯ ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๑^{๒๑} ถือได้ว่า

๕.๑ เป็นการใช้เวลายาวนานที่สุดคือเกือบ ๑๐ ปี นับตั้งแต่มีประกาศฉบับนี้เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑^{๒๑} และแล้วเสร็จออกประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๑^{๒๒} และได้ใช้อยู่จนถึงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๔ ก็ยกเลิกโดยการปฏิวัติอีกครั้งของจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

๕.๒ เป็นการใช้จ่ายเงินของชาติอย่างสุรุ่ยสุร่ายที่สุด และในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์สำหรับประเทศชาติและประชาชนน้อยที่สุดด้วย

๕.๓ ความสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช ๒๕๑๑ นี้ ถือได้ว่าเป็นการดำเนินการตามลู่ทาง "การเลนการเมืองแบบใหม่" และเป็นแนวทางที่เปิดช่องให้คณะกรรมการสามารถครองอำนาจได้นานตามความต้องการ โดยไม่ต้องเสี่ยงต่อการแสดงตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้งตามวิถีทางประชาธิปไตย

ภัยทางหนึ่งของประชาธิปไตยไทยคือการปฏิวัติรัฐประหาร

จากการศึกษาและวิเคราะห์การปฏิวัติ รัฐประหาร หรือการยึดอำนาจของไทย ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การเกิดรัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐" ซึ่งส่งผลหลายประการต่อการพัฒนาทางการเมืองของไทยในเวลาต่อมา ซึ่งพอสรุปได้คือ

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ - ๑๖

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๒๒} ไพโรจน์ ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๑๘๕

๑. ก่อความคิด "ไม่เชื่อความสามารถของประชาชน" ให้เกิดแก่อนำรัฐบาล บางสมัย ตลอดจนนักการเมืองบางกลุ่มบางพวก โดยความเป็นจริงแล้วสภาพการณ์ดังกล่าวมานี้ไม่น่าจะยังคงมีอยู่อีกในเมื่อ "คณะราษฎร" ก็ได้เคยประสบมาแล้ว กล่าวคือได้เห็น "การขาดความรู้ และประสบการณ์ทางการเมือง ความระบอบการปกครองประชาธิปไตยของคนไทย ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะเป็นฐานรองรับการปฏิรูปการปกครองในระบอบนี้" จึงได้ตั้งเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ว่า จะให้การศึกษาเพื่อเป็นการปูพื้นฐานประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอย่างเต็มที่ แต่แล้วโดยเหตุที่คณะราษฎรได้เกิดแตกแยกในเวลาต่อมา ประกอบกับการไม่ยอมปล่อยให้ในอำนาจของกลุ่มผู้ก่อการปฏิวัติ หรือรัฐประหาร ซึ่งประสงค์รวมอำนาจการปกครองประเทศ โดยไม่ยอมให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนบริหารประเทศด้วยตนเองตามวิถีแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ จึงกลายเป็น "สัตว์การเมืองที่ถูกโลก (ของนักการเมืองและคนผู้ฉวยโอกาสบางกลุ่ม) ลืม"

๒. การยุบสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทำให้ขาดความต่อเนื่องของการพัฒนาทางการเมืองภายใต้ระบบรัฐสภา (parliamentarism) และส่งผลให้เกิดแก่อสมมาตรสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกจากประชาชนให้ทำหน้าที่เป็นผู้แทนของพวกเขาจากท้องถิ่นต่าง ๆ ในสภา กล่าวคือ

๒.๑ ทำให้ขาดประสบการณ์ทางการเมือง

๒.๒ ทำให้ความรับผิดชอบที่ตนมีพันธะต่อประชาชน ที่ได้แสดงความไว้นั้นเชื่อใจเลือกตนมา ให้คอย ๆ คลายความสำคัญและหมดไป ทั้งนี้ก็เพราะโอกาสไม่เปิดให้ และตนก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะทำอะไรได้อีกต่อไป

๒.๓ เกิดความไม่แน่ใจสำหรับช่วงเวลาการทำงาน (เพราะไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ) เมื่อได้รับเลือกครั้งใหม่ภายใต้รัฐบาลของคณะปฏิวัติ หรือรัฐประหาร ดังนั้นอุดมการณ์ (Ideology) ทางการเมืองจึงกลายเป็นความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์

๒.๔ ยอมขายตัวเองเพื่อแลกกับผลประโยชน์ ซึ่งได้แก่ความอยู่รอดของตนเอง ทรัพย์สิน เงินทอง เกียรติยศ ตลอดจนอำนาจเท่าที่พึงจะได้

๓. การรณรงค์เลือกตั้งเป็นเวลานานทำให้ประชาชน

๓.๑ ยากที่จะเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของลัทธิหรือระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตลอดจนเรื่องราวและความเป็นไปทางการเมือง

๓.๒ วิชาประสบการณ์ทางการเมือง (Political Experience)

๓.๓ วิชาความรับผิดชอบต่อการพัฒนาทางการเมืองของประเทศ

ในฐานะพลเมืองของชาติ

๓.๔ ไม่สนใจหรือกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมและส่งเสริมกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเกิดผลเสียแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม ทั้งนี้เพราะตามอุดมการณ์ทางการเมืองแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่า "ไม่มีอันตรายใด ๆ ที่จักเป็นภัยต่อประเทศชาติ ยิ่งไปกว่าทำที่ของคนในชาตินั้น แสดงความรู้สึกไม่ยินดียินร้ายต่อความเป็นไปของบ้านเมืองของตน"

๓.๕ เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเมือง และรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนชั้นสูงที่มีอำนาจ มีพรรคพวกมาก และมีเงินทองมาก ๆ เท่านั้น ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับควายได้

๓.๖ รัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย ซึ่งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงควรจะทำโดยความยากยิ่ง และต้องมีเหตุผลอันสมควร ไกลกลายมาเป็นเครื่องมือของกลุ่มการเมืองที่ทรงอิทธิพลบางกลุ่ม สำหรับใช้เป็นช่องทางในการร่างและหาช่องทางเพื่อให้คณะพรรคของตนได้เสวยอำนาจ เพื่อจะกอบโกยผลประโยชน์ได้นาน ๆ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียอันจะพึงบังเกิดต่อชาติและประชาชน ในฐานะ เจ้าของประเทศ โดยส่วนรวม

๓.๗ การพัฒนาทางการเมือง (Political Development) ของชาติ
หมดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับขั้น